

LAIKMENŲ IR ĮRANGOS MOKESČIŲ (ATLYGINIMO AUTORiams IR GRETUTINIŲ TEISIŲ TURĖTOJAMS UŽ KŪRINIŲ ATGAMINIMĄ ASMENINIAIS TIKSLAIS) PERSPEKTYVA PO *ESTT PADAWAN* BYLOS

Mindaugas Kiškis

Mykolas Romeris universiteto Socialinės informatikos fakulteto
Elektroninio verslo katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370 5) 271 4571
Elektroninis paštas mkiskis@mruni.eu

Pateikta 2010 m. gruodžio 15 d., parengta sapusdinti 2011 m. spalio 7 d.

Anotacija. Straipsnyje analizuojamas diskursas dėl laikmenų ir įrangos mokesčių (atlyginimo autoriams ir gretutinių teisių turėtojams už kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais) Lietuvoje, Europos Sąjungoje ir kai kuriose kitose valstybėse. Straipsnyje atskleidžiama laikmenų ir įrangos mokesčių prigimtis, prielaidos ir tikslai (funkcinė paskirtis). Analizuojama teorinė diskusija šiuo klausimu, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo doktrina, taip pat detaliam analizuojamas ir aiškinamas naujausias Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas Padawan byloje, kuris iš esmės pakeičia susiformavusią nacionalinę doktriną Lietuvoje. Pateikiama lyginamoji analizė su kitomis ES valstybėmis, taip pat siūlomos ir reformos gairės remiantis tiek autoriaus įžvalgomis, tiek Europos Sąjungos Teisingumo Teismo naujai suformuluota paradigma. Identifikuojami ir analizuojami pagrindiniai Laikmenų ir įrangos mokesčių teisinio reguliavimo reformos, įgyvendinant Europos Sąjungos Teisingumo Teismo Padawan sprendimą, klausimai ir alternatyvios kryptys, jų privalumai bei trūkumai. Lietuvai siūloma neatidėliojant išnaudoti galimybę padidinti nacionalinio verslo konkurencingumą bendrojoje rinkoje ir atkurti pusiausvyrą tarp teisių turėtojų ir visuomenės.

Reikšminiai žodžiai: autorių teisės, autorių teisių apribojimai, asmeninis atgaminimas, teisinga kompensacija, autoriniai mokesčiai.

Įvadas

Nors autorių teisė pastaruosius du dešimtmečius yra viena sparčiausiai besivystančių teisės šakų, o tai savaime sukelia daug kontroversijų, tačiau net ir šiame kontekste laikmenų ir įrangos mokesčių (arba atlyginimo už kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais) klausimas yra ypač poliarizuotas.

Autorinių mokesčių – atlyginimo už kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais – klausimą Europos Komisija yra išskyrusi tarp 13 svarbiausių autorių teisių ir gretutinių teisių klausimų, kuriems spręsti skiriamas prioritetas¹. 2004–2009 m. laikotarpiu Europos Komisija organizavo viešas valstybių narių ir suinteresuotų asmenų konsultacijas bei viešus klausymus, buvo parengusi rekomendacijos projektą (jį vėliau atsisakyta priimti motyvuojant reguliavimo formos netinkamumu). Kiekvienu atveju autorių teisių ir gretutinių teisių turėtojų bei informacinių technologijų ir kitų informacinės visuomenės industrijų atstovų nuomonės gana smarkiai išsiskyrė.

Lygiai taip pat poliarizuota yra ir mokslinė diskusija šiuo klausimu. Vieni mokslininkai šiuos mokesčius ir asmeninio atgaminimo teisę vertina kaip privalomą licenciją, už kurią būtina atlyginti apmokestinant laikmenas ir įrangą, tuo tarpu kiti – kaip neefektyvų ir neteisingą rinkos suvaržymą, naudingą komerciniam interesui. Labai panašiai mokslinė diskusija šiuo klausimu vyko ir Lietuvoje. Vieni (V. Mizaras) vienareikšmiškai pasisako už autorinius mokesčius, pagrįsdami juos žala autorių teisių turėtojų interesams ir priverstine licencija kaip socialiai subalansuotu tokios žalos atlyginimo būdu. Tuo tarpu kiti mokslininkai pasisako prieš autorinius mokesčius, kadangi jie iš esmės iškraipo autorių teisių rinką bei proteguoja vienos socialinės grupės interesą visuomenės sąskaita (R. Šimašius), be to, yra socialiai neteisingi, neatitinka deklaruojamų tikslų ir diskriminuoja verslą (M. Kiškis).

Laikmenų ir įrangos mokesčių klausimą kai kuriais aspektais narpliojo ir Lietuvos teismai, priėmę gana kontroversiškus ir nevienareikšmiškai vertinamus sprendimus.

2010 m. pavasarį–vasarą Lietuvos Respublikos kultūros ministerija tiesiogiai (teikdama projektą Vyriausybei) ir netiesiogiai (teikdama projektą per Seimo narius²) pateikė naujus pasiūlymus dėl autorinių mokesčių išplėtimo Lietuvoje, o tai vėl aktualizuoja išsamios mokslinės diskusijos ir socialinio kompromiso šiuo klausimu poreikį.

Galiausiai šis klausimas yra keliamas net trijose Europos Sąjungos Teisingumo Teismo bylose (toliau – ESTT). Pirmoji jų – vadinamoji *Padawan* byla (*Sociedad*

1 Copyright Levy Reform [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-12-01]. <http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/levy_reform/index_en.htm>.

2 Projektas Nr. XIP-1991 [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-12-01]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=382640&p_query=&p_tr2=>>.

General de Autores y Editores de España (SGAE) v. Padawan, S.L. (byla Nr. C-467/08) – ESTT išspręsta 2010 m. spalio 22 d. ESTT sprendimas įneša ir naujų aspektų, ir kontroversijų į laikmenų ir įrangos mokesčių klausimą, tačiau neabejotinai lems reikšmingus pokyčius laikmenų ir įrangos mokesčių sistemoje Lietuvoje ir kitose ES valstybėse. ESTT savo eilės laukia dar dvi bylos, tiesiogiai susijusios su laikmenų ir įrangos apmokestinimu, t. y. *Entidad de Gestión de Derechos de los Productores Audiovisuales (EGEDA) v. Magnatradings SL* (byla Nr. C-387/09) bei *Stichting de Thuiskopie v. Opus Supplies Deutschland GmbH* (byla Nr. C-462/09).

Šio straipsnio tikslas – išanalizuoti esamą mokslinį diskursą laikmenų ir įrangos mokesčių tema Lietuvoje, taip pat 2008 m. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo sprendimą *Trajektorijos* bei ESTT sprendimą *Padawan* byloje, pateikti ir įvertinti pagrindines laikmenų ir įrangos mokesčių reglamentavimo artimiausioje ateityje alternatyvas. Analizė atliekama taikant teleologinį, ontologinį ir lyginamąjį metodus. Straipsnyje siekiama pateikti įžvalgas dėl laikmenų ir įrangos mokesčių reformos įgyvendinant *Padawan* sprendimą tiek Lietuvoje, tiek Europos Sąjungoje.

Straipsnyje remiamasi teisės aktais ir kita medžiaga, galiojusiais 2010 m. gruodžio 15 d.

1. Laikmenų ir įrangos mokesčių terminologinis ir teisinės prigimties diskursas

Vartojamos kelios informacinių technologijų versle ir teisinėje jurisprudencijoje sąvokos, kurios koreliuoja su laikmenų ir įrangos mokesčių institutu.

Istoriškai seniausia yra sąvoka „tuščios laikmenos mokestis“, kuri europinėje jurisprudencijoje įsitvirtino nuo XX a. aštuntojo dešimtmečio pabaigos. Tuo metu atlyginimas autoriams ir gretutinių teisių turėtojams už kūrinį atgaminimą asmeniniais tikslais buvo taikomas tuščioms (be įrašo) platintoms magnetinėms juostoms, į kurias vartotojai patys galėjo įrašyti norimą turinį. Šią sąvoką ankstesniame moksliniame darbe vartojo ir autorius.

Tarptautinėje jurisprudencijoje, nagrinėjančioje šį klausimą, priimtos bendriausios sąvokos, vartojamos nagrinėjant laikmenų ir įrangos mokesčius, yra – *copyright levies* arba *private copy levies*, kurios į lietuvių kalbą verstinos kaip autorinės rinkliavos arba asmeninės kopijos rinkliavos.

Europos Sąjungoje (ES) šis institutas pirmą kartą įtvirtintas 2001 m. gegužės 22 d. Direktyvoje dėl autorių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų derinimo 2001/29/EB (Informacinės visuomenės direktyvoje). Šioje direktyvoje kaip sinonimai vartojamos „*teisingo atlyginimo*“ ir „*teisingos kompensacijos*“ sąvokos, nustatant, kad „*taikant tam tikras išimtis ar apribojimus teisių turėtojai turėtų gauti teisingą atlyginimą, kad jiems būtų deramai kompensuota už naudojimąsi jų saugomais kūriniais ar kitais objektais*“.

Galiojančioje Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo (ATGTĮ) redakcijoje, kuri buvo priimta 2003 m. kovo 20 d. kaip tik perkeliant į nacio-

nalinę teisę Informacinės visuomenės direktyvos nuostatas, vartojama sąvoka „kompensacija už kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais“. Įstatymo įgyvendinamajame teisės akte – Atlyginimo už audiovizualinių kūrinių ar fonogramose įrašytų kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais paskirstymo ir mokėjimo tvarkos apraše, patvirtintame 2007 m. rugsėjo 19 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 997 (originali redakcija buvo patvirtinta 2003 m. rugpjūčio 29 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1106) (toliau – Atlyginimo tvarka), vartojama sąvoka „atlyginimas už audiovizualinių kūrinių ar fonogramose įrašytų kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais“. Naujajame ATGTĮ pakeitimo projekte³ ji keičiama nauja sąvoka „kompensacinis atlyginimas“.

ESTT *Padawan* sprendime (platesnė analizė pateikta paskesniame skyriuje) gana aiškiai pažymėjo, kad Informacinės visuomenės direktyvoje numatyta „teisinga kompensacija“ yra realizuojama (finansuojama) per „skaitmeninio atgaminimo įrangos, aparatų ir laikmenų mokesčius“. Dėl šios priežasties manytina, kad ši sąvoka turi būti vieningai priimta tiek Lietuvos, tiek Europos Sąjungos teisėkūroje bei jurisprudencijoje.

Mokesčių terminas autorių teisių kontekste gali atrodyti neįprastai, tačiau laikmenų ir įrangos mokesčių instituto prigimtis ir požymiai yra labai artimi viešojoje teisėje nustatytam mokesčių institutui. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 2 straipsnio 23 punktu, mokestis – „mokesčio įstatyme mokesčių mokėtojui nustatyta piniginė prievolė valstybei“.

Mokesčių institutas išsamiai išplėtotas Lietuvos Konstitucinio Teismo doktrinoje. Konstitucinio Teismo 2006 m. gruodžio 22 d. nutarime paaiškinama: „Mokesčių nustatymas – išimtinė įstatymų leidėjo konstitucinė kompetencija (Konstitucijos 67, 127 straipsniai). Apmokestinami objektai gali būti labai įvairūs. Įstatymų leidėjas, paisydamas Konstitucijos, turi ir teisę keisti nustatytą mokesčių teisinį reguliavimą. Nustatydamas mokesčius įstatymų leidėjas privalo paisyti Konstitucijos normų ir principų, inter alia konstitucinių teisingumo, protingumo, proporcingumo principų.“ Kaip nurodyta Lietuvos Respublikos Konstitucijos 127 straipsnio 3 dalyje, mokesčius, kitas įmokas ir biudžetus ir rinkliavas nustato Lietuvos Respublikos įstatymai. Dar ankstesniame Lietuvos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 31 d. nutarime postuluojuama, kad „nustatyti esmines ūkinės veiklos sąlygas, draudimus ir ribojimus, darančius esminį poveikį ūkinei veiklai, sankcijas už atitinkamus teisės pažeidimus, esminį poveikį ūkinei veiklai galinčias daryti ekonominio poveikio priemones, kurios turi būti taikomos, kai nevykdomi ar netinkamai vykdomi nustatyti įpareigojimai, pagal Konstituciją galima tik įstatymu. Pabrėžtina, kad jeigu šie dalykai nėra nustatyti įstatymu, Vyriausybė pagal Konstituciją neturi įgaliojimų to daryti pati.“

ATGTĮ 20 straipsnyje ir Atlyginimo tvarkoje numatytas atlyginimo už kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais teisinis reguliavimas, t. y. taisyklės dėl laikmenų ir įrangos mokesčių, yra labai artimas mokestiniam reguliavimui, kadangi:

3 Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 2, 16, 19, 20, 20(1), 21, 22, 23, 24, 26, 28, 33, 39, 58, 75 straipsnių, Įstatymo priedo pakeitimo ir papildymo nauju 20(1) straipsniu, 1 ir 2 priedais įstatymo projektas [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-12-01]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=382640&p_query=&p_tr2=>>.

- 1) nustatomas bendro pobūdžio mokestis, taikomas laikmenų gamintojams ir importuotojams;
- 2) nustatytas bendras procentinis mokesčio tarifas;
- 3) nustatyta administracinė (o ne civilinė) sankcija už mokesčio nesumokėjimą (prekės neišleidžiamos laisvai cirkuliuoti);
- 4) mokestį bent iš dalies įgyvendina valstybiniai subjektai – muitinės įstaigos, kurios savo įgaliojimais užtikrina sankciją už tuščios laikmenos mokesčio nesumokėjimą.

Mokestinį teisinių santykių dėl laikmenų ir įrangos mokesčių pobūdį pažymi ir užsienio valstybių praktika. Pavyzdžiui, kai kuriose Europos Ekonominės Bendrijos valstybėse (Norvegijoje) tuščios laikmenos mokestį administruoja už autorių teisių politiką atsakingos valstybinės institucijos ir laikmenų bei įrangos mokestis renkamas į valstybės biudžetą ir paskirstomas iš jo. Australijoje tuščios laikmenos mokestis Australijos Aukščiausiojo Teismo sprendimu 1993 m. byloje *Australian Tape Manufacturers Association Ltd v. The Commonwealth of Australia*⁴ pripažintas pažeidžiančiu Australijos Konstituciją, argumentuojant tuo, kad mokestinio pobūdžio rinkliava negali būti renkama privačių subjektų naudai ir sudaryti sąlygas nepagrįstai padedant valstybei vienai interesų grupei gauti komercinę naudą⁵.

Vienintelis laikmenų ir įrangos mokesčių autorių teisėje skirtumas nuo mokesčių instituto viešojoje teisėje yra tai, kad laikmenų ir įrangos mokesčiai nėra prievolė valstybei ir yra renkami ir administruojami dažniausiai nevalstybinių subjektų.

Atskirai paminėtina, jog atsižvelgiant į išdėstytą Lietuvos Konstitucinio Teismo doktriną kyla abejonių, ar ATGTĮ blanketinė norma – įgaliojimas Vyriausybei nustatyti mokestinio pobūdžio rinkliavą – yra konstitucinė. Kaip minėta, vadovaujantis ATGTĮ 20 straipsnio 5 dalimi atlyginimo už atgaminimą asmeniniais tikslais dydį, jo paskirstymo ir mokėjimo sąlygas nustato Vyriausybė, suderinusi su laikmenų gamintojams ir importuotojams atstovaujančiomis asociacijomis bei autorių teisių ir gretutinių teisių kolektyvinio administravimo asociacijomis. Remiantis šia norma buvo priimta Atlyginimo tvarka – Atlyginimo už audiovizualinių kūrinių ar fonogramose įrašytų kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais paskirstymo ir mokėjimo tvarkos aprašas, patvirtintas 2007 m. rugsėjo 19 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 997 (originali redakcija buvo patvirtinta 2003 m. rugpjūčio 29 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1106). Tačiau Atlyginimo tvarka apskritai nebuvo suderinta su laikmenų gamintojams ir importuotojams atstovaujančiomis asociacijomis, joje nesant aiškių motyvų įtvirtintas maksimalus 6 procentų mokesčio tarifas (nors įstatymas leidžia taikyti mažesnę tarifą), nustatyta sankcija už mokesčio nesumokėjimą (prekės neišleidžiamos laisvai cirkuliuoti), be įstatymo leidėjo žinios originalioje Atlyginimo tvarkos redakcijoje pateiktas sąrašas prekių, kurios pripažintos laikmenomis (nors dalis jų pagal savo

4 High Court of Australia, *Australian Tape Manufacturers Association Ltd v. Commonwealth* [1993] HCA 10; (1993) 176 CLR 480 (11 March 1993) [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-12-01]. <http://www.austlii.edu.au/au/cases/cth/high_ct/176clr480.html>.

5 Fitzgerald, B. F. *Unjust Enrichment as a Principle of Australian Constitutionalism*. Queensland University of Technology EPrint, 1995 [žiūrėta 2010-12-01]. <<http://eprints.qut.edu.au/7414/1/unjust31.pdf>>.

pagrindinę paskirtį ir Kombinuotos prekių nomenklatūros klasifikaciją yra laikytinos įranga). Be to, nustatyta, kad surenkant mokesť dalyvauja valstybiniai subjektai – munitinės įstaigos (žr. Atlyginimo tvarkos 11, 12, 26, 29 punktus). Šie valstybiniai subjektai savo įgaliojimais užtikrina sankciją už tuščios laikmenos mokesčio nesumokėjimą – prekių neišleidimą į laisvą apyvartą tol, kol nebus sumokėtas atitinkamas mokesťis (žr. Atlyginimo tvarkos 12 punktą).

Faktiškai įstatymo įgyvendinamuoju teisės aktu – Atlyginimo tvarka – yra tiesiogiai reglamentuojama laikmenų ir įrangos mokesčio bazė (objektai), tarifai ir subjektai. Atsižvelgiant į Lietuvos Konstitucinio Teismo doktriną ir ESTT sprendimą *Padawan* byloje manytina, kad pagrindiniai laikmenų ir įrangos mokesčio aspektai, t. y. mokesčio bazė (objektai), tarifai ir subjektai turi būti reglamentuojami tik įstatymais, tuo tarpu įstatymo įgyvendinamaisiais teisės aktais turėtų būti reglamentuojama išimtinai tik mokėjimo tvarka ir kiti vykdomieji aspektai.

2. Esamas laikmenų ir įrangos mokesčių reguliavimas ES ir Lietuvoje

ES mastu laikmenų ir įrangos mokesčių instituto pamatas yra minėta ES direktyva 2001/29/EB (Informacinės visuomenės direktyva), kuri nustato ES valstybių narių teisę nustatyti „*teisingą kompensaciją*“ (*fair compensation*) už kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais.

Direktyvos 2 straipsnyje įtvirtinta nuostata, kad valstybės narės nustato autoriams ir kitiems autorių teisių subjektams išimtinę teisę nuspręsti, leisti ar uždrausti atgaminti savo kūrinius, jų fiksacijas ir kita. Šios direktyvos 5 straipsnio 2 dalyje nustatytas atvejis, kai valstybės narės gali numatyti 2 straipsnyje nustatytos atgaminimo teisės išimtis ir apribojimus, sąrašas. Vienas iš jų – atgaminimas bet kurioje terpėje, kurį atlieka fiziniai asmenys privačiam naudojimui ir nei tiesiogiai, nei netiesiogiai nekomerciniams tikslams, *jei teisių turėtojai gauna tinkamą kompensaciją*, priklausomą nuo 6 straipsnyje nurodytų technologinių priemonių taikymo ar netaikymo atitinkamam kūriniui ar objektui. Be to, ir direktyvos preambulės 35 punkte įtvirtinta teisių turėtojo teisė tokiais atvejais gauti *teisingą atlyginimą* už naudojimąsi jo kūriniu. Taigi iš vienos pusės, Direktyvoje įtvirtinta galimybė naudotis kūriniu be teisių turėtojo leidimo kūriniui atgaminti asmeniniais tikslais, o iš kitos pusės, nustatytas reikalavimas sumokėti teisių turėtojui teisingą kompensaciją. Tokia interpretacija atrodo patraukli ir paprasta, tačiau nėra teisinga, kadangi pati direktyva nustato atvejus ir sąlygas, kada teisinga kompensacija gali būti netaikoma.

Teisingos kompensacijos institutas išplėtotas ES Informacinės visuomenės direktyvos preambulėje, ypač jos 35 punkte bei direktyvos 5 straipsnio 2 dalies (b) punkto nuostatose. Direktyvos preambulės 35 punktas aiškina, jog ES valstybės narės nustatydamos teisingos kompensacijos formą, išsamią tvarką ir galimą lygį turėtų atsižvelgti į konkrečias kiekvieno atvejo aplinkybes, tarp jų galimą žalą autorių teisių ir gretutinių teisių turėtojams. Be to, tais atvejais, kai teisių turėtojai kokia nors kita forma jau yra

gavę atlyginimą, pavyzdžiui, licencijos mokesčio dalį, jokio konkretaus ar atskiro atlyginimo gali nereikėti. Nustatant tinkamos kompensacijos dydį turėtų būti atsižvelgiama į šioje direktyvoje nurodytą technologinės apsaugos priemonių naudojimo lygmenį. Tam tikrose situacijose, kai žala teisių turėtojui yra minimali, gali nebūti ir jokio išpaieigojimo dėl atlyginimo.

Be to, ES valstybės narės įgyvendindamos Informacinės visuomenės direktyvos nuostatas nacionaliniuose įstatymuose gali apskritai nenustatyti jokios kompensacijos – jei apribojama asmeninio atgaminimo teisė arba teisių turėtojai kokia nors kita forma jau yra gavę atlyginimą, pavyzdžiui, licencijos mokesčio dalį, arba jei žala teisių turėtojui yra minimali. Kitais žodžiais tariant – ES valstybės narės turi nacionalinę diskreciją:

- 1) nustatyti ar nenustatyti teisingos kompensacijos institutą nacionalinėje teisėje;
- 2) būdą, kaip realizuoti teisingos kompensacijos institutą (per laikmenų ir įrangos apmokestinimą ar kitu būdu).

Remiantis Europos Komisijos tyrimu dėl laikmenų apmokestinimo Bendrojoje rinkoje⁶ dauguma ES valstybių (2006 m. duomenimis, įvertinus 18 iš 25 valstybių (kitos neįvertintos dėl duomenų nepakankamumo) yra pasinaudojusios šia diskrecija. Laikmenų ir įrangos mokesčio sistemos ES valstybėse nustatytos atsižvelgiant į tos valstybės ekonominį turtingumą, ūkio ypatumus, daromą žalą autorių teisių ir gretutinių teisių turėtojams, autorių teisių turėtojų gaunamas pajamas iš licencijų (pvz., transliavimo licencijų) ir kitus faktorius. Be to, net ir iki *Padawan* sprendimo mokestis visai nemokamas arba sumokėjus grąžinamas tais atvejais, kai įvežtos laikmenos panaudojamos ne asmeninio atgaminimo, pavyzdžiui, viešojo administravimo arba teisingumo vykdymo tikslams. Paminėtina ir tai, kad absoliučioje daugumoje ES valstybių pagrindinės mokesčio taisyklės tiesiogiai reglamentuotos įstatymais, o ne įstatymų įgyvendinamaisiais teisės aktais.

Minėtos mokesčio sąlygos ir apribojimai Informacinės visuomenės direktyvoje nustatyti neatsitiktinai. Direktyvos Preambulės 14 punkte akcentuojama, kad „*Šia direktyva turėtų būti siekiama skatinti mokslą ir kultūrą saugant kūrinčius ir kitus objektus, tuo pat metu visuomenės labui darant išimtis ar leidžiant apribojimus švietimo ir mokymo tikslais.*“ Teleologinė Informacinės visuomenės direktyvos nuostatų analizė aiškiai atskleidžia teisingos kompensacijos instituto tikslus ir paskirtį. Autorių teisių išimtis, tarp jų ir asmeninio atgaminimo išimtis, atlieka itin svarbias visuomenines funkcijas, t. y. užtikrina viešąjį interesą:

- 1) užtikrina vartotojų teises – asmeninio atgaminimo teisė yra būtina, kad vartotojas galėtų tinkamai pasinaudoti kūrinium, pavyzdžiui, pasinaudoti CD kopija tuo atveju, kai CD originalas yra nusidėvėjęs, pasinaudoti kūrinium, pavyzdžiui, namų muzikos centre ir automobilyje, nešiojamajame grotuve, telefone, etc.
- 2) kūrinčių naudotojams sudarant maksimalias galimybes teisėtai pasinaudoti kūrinium, pavyzdžiui, šviestis, mokytis, panaudoti kūrinyje esančią informaciją naujai kūrybai;

6 Europos Komisijos tyrimas dėl laikmenų apmokestinimo bendrojoje rinkoje [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-12-01]. <http://forum.europa.eu.int/Public/irc/market/market_consultations/library?!=/copyright_neighbouring/copyright_reform&vm=detailed&sb=Title>.

3) užtikrina informacijos sklaidą ir teisę į informaciją, kurios yra pamatinės informacinės visuomenės vertybės.

Su asmeninio atgaminimo išimtimi susijęs teisingos kompensacijos institutas savo ruožtu turi tikslą:

- 1) kompensuoti autoriams išskirtinę žalą, jei ji yra faktiškai patiriama ir nėra atlyginama kitais būdais;
- 2) kompensuoti žalą tik tuo atveju, jei autoriai nėra ėmęsi papildomų priemonių asmeninio atgaminimo teisei apriboti (techninių apsaugos priemonių);
- 3) kompensuoti žalą teisingai, t. y. nesukeliant nesąžiningo praturtėjimo visuomenės sąskaita.

Paminėtina, kad Informacinės visuomenės direktyvoje nėra nustatyta jokių taisyklių, kaip turi būti įgyvendinamas teisingos kompensacijos institutas. Tam ES valstybės narės turi visišką diskreciją ir įgyvendina šį institutą skirtingai. Dalis valstybių teisingos kompensacijos institutą įgyvendina nustatydamos laikmenų ir (ar) įrangos mokesčius. Kita dalis (konkrečiai – Didžioji Britanija, Airija, Malta, Kipras ir Liuksemburgas) jokių mokesčių ar finansinių rinkliavų nenustato.

Iš esmės apmokestinimas konkrečių subjektų naudai tenkina išimtinai šių subjektų privatų interesą. Laikmenų ir įrangos mokesčių atveju tai yra vienas iš papildomų būdų, leidžiantis autorių teisių turėtojams gauti komercinę naudą, kadangi:

- 1) kūrinių autoriams paprastai yra atlyginama pagal sutartis su leidėjais, muzikos įrašų gamintojais, platintojais ir kt.;
- 2) kūrinių autoriai gauna atlyginimą už tiesioginį jų kūrinių panaudojimą iš knygų, CD, vaizdo kasetų ir diskų pardavimų, transliavimo licencijų ir t. t.;
- 3) atlyginimas autoriams už kūrinių asmeninį atgaminimą yra renkamas ir skirstomas per tarpininkus (tokius kaip kolektyvinio administravimo asociacijos), kurie patys gauna didelę dalį surinkto atlyginimo (todėl turi savarankišką finansinį interesą).

Dėl šių priežasčių visuotinis laikmenų ir įrangos apmokestinimas yra nesuderinamas su teisingos kompensacijos institutu ir viešuoju interesu, kadangi sudaro galimybes *autorių teisių turėtojams gauti jokia žala nepagrįstą atlyginimą (praturtėti be pagrindo)*:

- 1) atlyginimo mokėtojai iš esmės yra visa visuomenė – valstybės institucijos, ūkio subjektai, nevyriausybiniai subjektai, vartotojai ir kiti laikmenų naudotojai, visai nepriklausomai nuo to, ar jie atlieka kokius nors kūrinių atgaminimo veiksmus;
- 2) būtų apmokestinamos laikmenos, skirtos viešiesiems poreikiams tenkinti, pavyzdžiui, viešajam administravimui, teismams, krašto apsaugai, muitinei, verslui ir pan.
- 3) būtų apmokestinamos laikmenos, skirtos ne atgaminti, o asmeninei kūrybai, pavyzdžiui, šeimos fotografijoms, šeimos filmams filmuoti ir pan.

Pažymėtina, kad asmeninio atgaminimo teisė nepainiotina ir neturi nieko bendro su autorių teisių pažeidimais. Autorių teisių pažeidimai (pvz., neteisėtos kopijos internete)

negali būti „legalizuojami“ sumokant mokesį, nors tokių pasiūlymų mokslininkai yra pateikę⁷.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 1997 m. vasario 13 d. ir 1997 m. gegužės 6 d. nutarimuose yra konstatavęs, kad „*viešojo intereso, kaip valstybės pripažinto ir teisės ginamo visuomeninio intereso, įgyvendinimas yra viena iš svarbiausių pačios visuomenės egzistavimo ir raidos sąlygų*“. Autorių teisių turėtojų privatus interesas uždirbti iš laikmenų ir įrangos yra nesuderinamas su teisingos kompensacijos instituto, o visų laikmenų ir įrangos apmokestinimas neatsižvelgiant į faktinį jų panaudojimą pažeidžia bendruosius teisės principus, privatų interesą iškeliant aukščiau viešojo intereso.

Išdėstyta Informacinės visuomenės direktyvoje nustatyto teisingos kompensacijos instituto interpretaciją daugeliu klausimų palaikė ir ESTT *Padawan* sprendime, tačiau Lietuvoje autorių teisių politiką įgyvendinančios institucijos įgyvendindamos teisingos kompensacijos institutą iš esmės vertino tik autorių teisių turėtojų privačius interesus, neatsižvelgdamos į viešąjį interesą.

Nors diskusijų dėl laikmenų ir įrangos mokesčių Lietuvoje būta nuo pat Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo priėmimo (žr., pvz., 2000 m. rugsėjo 29 d. Vyriausybės nutarimo Nr. 1176 „Dėl autorių teisių ir gretutinių teisių gynimo strategijos ir jos įgyvendinimo 2000–2003 metų priemonių patvirtinimo“ 21 punktą), tačiau laikmenų ir įrangos mokesčiai Lietuvoje iš esmės nustatyti priėmus 2003 m. kovo 5 d. Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo pakeitimo įstatymą Nr. IX-1355. Įstatyme nustatytos laikmenų ir įrangos mokesčių taisyklės įsigaliojo nuo 2004 m. sausio 1 d. ir nepasikeitusios galioja iki šiol.

Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo (toliau – ATGTĮ) 20 straipsnio 3 ir 4 dalyje nustatyta: „*Atgaminant audiovizualinį kūrinių ar fonogramoje įrašytą kūrinių, kūrinių autorius ar jo teisių perėmėjas kartu su atlikėjais ir audiovizualinių kūrinių bei fonogramų gamintojais arba jų teisių perėmėjais turi teisę gauti tam tikrą atlyginimą, kuris nustatomas procentais nuo asmeniniam atgaminimui skirtų tuščių garso ir audiovizualinių laikmenų (išskyrus laikmenas, skirtas eksportui, profesionalioms reikmėms ir žmonių, turinčių klausos ar regos negalių, reikmėms) didmeninio pardavimo kainos.*

[A]tlyginimą privalo mokėti asmeniniam atgaminimui skirtų analoginių ir skaitmeninių garso bei audiovizualinių laikmenų gamintojai ir importuotojai, išskyrus tuos atvejus, kai tuščios laikmenos įvežamos išimtinai asmeniniam naudojimui (su keleivio bagažu). [A]tlyginimo dydį, atsižvelgdama į tai, taikomos ar netaikomos techninės apsaugos priemonės [...], jo paskirstymo ir mokėjimo sąlygas nustato Vyriausybė, suderinusi su [...] laikmenų gamintojams bei importuotojams atstovaujančiomis asociacijomis ir autorių teisių bei gretutinių teisių kolektyvinio administravimo asociacijomis. Atlyginimas neturi būti didesnis kaip 6 procentai tuščios garso ar audiovizualinės laikmenos didmeninės kainos.“

Reguliacijos plėtojamas įstatymo įgyvendinamajame teisės akte – Atlyginimo už audiovizualinių kūrinių ar fonogramose įrašytų kūrinių atgaminimą asmeniniais tiks-

7 Netanel, N. W. Impose a noncommercial use levy to allow free peer-to-peer file sharing. *Harvard Journal of Law & Technology*. 2003, 17(1): 1–85.

lais paskirstymo ir mokėjimo tvarkos apraše, patvirtintame 2007 m. rugsėjo 19 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 997 (originali redakcija buvo patvirtinta 2003 m. rugpjūčio 29 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1106). Atlyginimo tvarkos I skyriaus 2 dalies 2 pastraipoje reglamentuojama, kad asmeniniam atgaminimui skirta tuščia garso ir audiovizualinė laikmena yra „bet kuris materialus objektas (garso ar vaizdo kasetė, kompaktinis diskas, minidiskas ir kita), paprastai naudojamas analoginiam ar skaitmeniniam garso ir (ar) vaizdo įrašui padaryti bet kuria garsą ir (ar) vaizdą įrašančia įranga“. Ši Atlyginimo tvarkos I skyriaus 2 dalies 2 pastraipos norma iš esmės įtvirtina ydingą principą, kad objektai, nuo kurių mokamas atlyginimas, apima visas laikmenas, nepriklausomai nuo jų paskirties, t. y. įtvirtina ydingą visuotinio apmokestinimo principą. Šis ydingas principas atkartojamas ir Atlyginimo tvarkos 1 priede, kuris pavadintas „Garso ir audiovizualinės laikmenos, už kurias mokamas atlyginimas“ ir kuriame nurodomos pagal Kombinuotosios nomenklatūros 2007 m. versiją apmokestinamos laikmenų rūšys – garso kasetės, vaizdo kasetės, minidiskai; DVD, CD diskai, kurių įrašymo talpa ne didesnė kaip 900 megabaitų, taip pat kurių talpa didesnė kaip 900 megabaitų ir ne didesnė kaip 18 gigabaitų, išskyrus triniuosius, kiti DVD, CD diskai, trinieji). Įstatymų leidėjo nuožiūra įranga nėra įvardyta kaip apmokestinimo objektas. Pasak kai kurių komentatorių (pvz., V. Mizaro) šis sąrašas yra tik pavyzdinis ir neišvardija visų apmokestinamų laikmenų⁸.

ATGTĮ 20 straipsnio 3 dalies norma lingvistine prasme yra siauresnė nei minėtos Atlyginimo tvarkos normos. Joje nustatoma, kad mokestis yra mokėtinas tik „nuo asmeniniam atgaminimui skirtų tuščių garso ir audiovizualinių laikmenų (išskyrus laikmenas, skirtas eksportui, profesionalioms reikmėms ir žmonių, turinčių klausos ar regos negalią, reikmėms)“, tuo tapu Atlyginimo tvarkoje apmokestinimo objektas išplečiamas į „bet kur[ias]“ (t. y. visas) laikmenas nepriklausomai nuo jų paskirties. Deja, Atlyginimo tvarkoje nėra jokių specialių nuostatų, kuriomis būtų atsižvelgiama į laikmenų paskirtį, netgi po jų faktinio panaudojimo. Atlyginimo tvarkoje taip pat nėra jokių papildomų išimčių lyginant su ATGTĮ nuostatomis.

Šios Atlyginimo tvarkos nuostatos iš esmės lėmė Lietuvos Aukščiausiojo Teismo klaidą *LATGAA v. UAB „Trajektorija“* byloje Nr. 3K-3-4/2008, kurią Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išsprendė 2008 m. kovo 3 d. nutartimi, konstatuodamas, jog apmokestinamos visos laikmenos, nepriklausomai nuo jų paskirties.

Teismo pateiktas ATGTĮ 20 straipsnio 3 dalies sąvokos „asmeniniam atgaminimui skirtos laikmenos“ aiškinimas nustatant asmeninio atgaminimo prezumpciją faktiškai yra tapatus bendrinei „laikmenos“ sąvokai. Teismas neįvertino to, kad įstatymų leidėjas sąmoningai nustatė laikmenų paskirties (tikslų) požymį, pagal kurį pareiškta mokėti mokestį atsiranda tik tada, jeigu jos yra skirtos fizinio asmens asmeniniam atgaminimui, be to, įstatymo nuostatas aiškino remdamasis įstatymo įgyvendinamuoju teisės aktu. Teismo išvada „kolegija sutinka su apeliacinės instancijos teismo išvada, kad garso ir audiovizualinių laikmenų paskirtis – asmeniniam naudojimui įstatymo leidėjo yra preziumuojama, nes įstatymo nustatytas atlyginimas sumokamas dar prieš kūrinių at-

8 Mizaras, V. *Autorių teisė* (1 tomas). Justitia: Vilnius, 2008, p. 533–534.

gaminimą asmeniniais tikslais. Šią išvadą lemia ATGTĮ 20 straipsnio 3, 4 dalių ir Vyriausybės 2003 m. rugpjūčio 29 d. nutarimu Nr. 1106 patvirtintos Tvarkos analizė, ir kolegija sprendžia, kad nėra pagrindo konstatuoti, jog Vyriausybės 2003 m. rugpjūčio 29 d. nutarimas Nr. 1106 prieštarauja ATGTĮ 20 straipsniui bei Direktyvos 2001/29/EB siekiamam rezultatui“ yra nesuderinama su teisingos kompensacijos institutu ir Direktyvos 2001/29/EB tikslais. Tą vienareikšmiškai konstatavo ESTT *Padawan* byloje.

Toks įstatymo aiškinimas (t. y. toks, kokį pateikė kasacinės instancijos teismas) apskritai atmeta šį esminį mokesčio apimtį ribojantį požymį (faktiškai išbraukia šį paskirties apribojimą iš ATGTĮ), todėl prieštarauja ir lingvistinio, ir loginio, ir sisteminio teisės aiškinimo principams, taip pat funkcinėi instituto paskirčiai. Toks aiškinimas yra aiškinimo *contra legem* pavyzdys⁹.

Paminėtina, kad kaip tik toks pasiūlymas (išbraukti iš ATGTĮ 20 str. 3 ir 4 d. žodžius „asmeniniam atgaminimui skirtų“) buvo kelis kartus teikiamas ir svarstomas įstatymų leidėjo (Lietuvos Respublikos Seimo) ir įstatymų leidybos iniciatyvą turinčių subjektų (Lietuvos Respublikos Vyriausybės) 2003–2006 m. laikotarpiu. Taip pat kaip ir pasiūlymą dėl „įvežimo apmokestinimo“ įstatymų leidėjas jį atmetė (žr. 2006-01-12 pasiūlymą dėl ATGTĮ projekto Nr. XP-983¹⁰). Ši situacija aiškiai rodo, jog teismo pateiktas ATGTĮ normų aiškinimas negali būti pagrįstas nei lingvistiškai, nei teleologiškai.

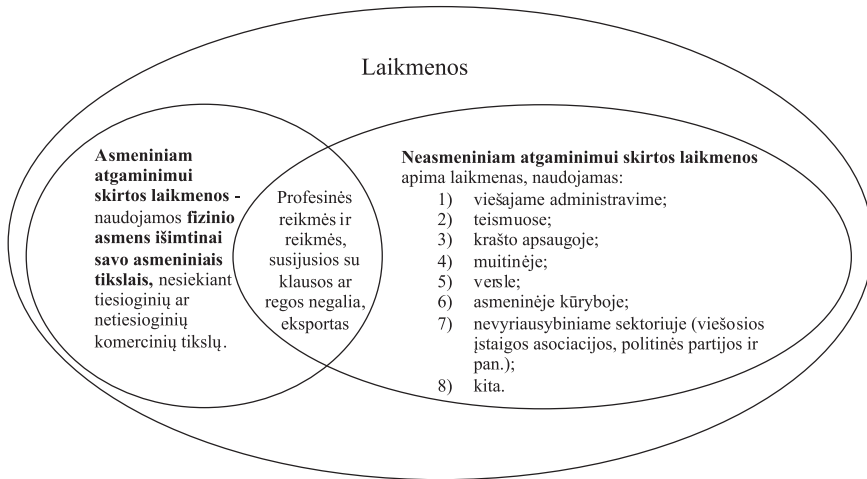
Teismo nuomone, vienintelės išimtys yra laikmenos, skirtos eksportui, profesionalioms reikmėms ir žmonių, turinčių klausos ar regos negalią, reikmėms (t. y. ATGTĮ 20 str. 3 d. nustatytos išimtys). Pažymėtina, kad šios išimtys yra išimtys iš asmeniniam atgaminimui skirtų laikmenų, bet ne išimtys iš visų laikmenų.

Išimtis dėl profesionalių reikmių (transliuojančių organizacijų ir asmenų, tiražuojančių audiovizualinius kūrinius ir fonogramose įrašytus kūrinius ar gretutinių teisių objektus audiovizualinių kūrinių gamintojams) ir neįgaliųjų asmenų reikmių yra gerokai siauresnė savo apimtimi negu visos likusios laikmenos, kurios nėra skirtos atgaminimui asmeniniais tikslais. Pavyzdžiui, laikmenos, kasdien naudojamos valstybės institucijose – teismuose, muitinėje, mokesčių inspekcijoje ar bet kurio kito subjekto komercinėje ar visuomeninėje veikloje, taip pat laikmenos, skirtos asmeninei kūrybai, pavyzdžiui, šeimos fotografijoms, šeimos filmams, akivaizdžiai nepatenka į šią išimtį, tačiau negali būti laikomos asmeninio atgaminimo tikslams skirtomis laikmenomis (žr. schemą).

Profesionalios reikmės išskiriamos iš asmeniniam atgaminimui skirtų laikmenų rato tik todėl, kad jose atliekami veiksmai labai artimi asmeniniam atgaminimui (pvz., radijo stotis savo nuožiūra kopijuoja (atgamina) muzikos įrašus, reikalingus transliacijai), t. y. veiksmas ir jo subjektas labai artimas asmeniniam atgaminimui, tačiau galutinis tikslas nėra susijęs su asmeniniais poreikiais. Dėl šios priežasties skiriamos ir neįgaliųjų reikmės.

9 Mikelėnas, V. Interpretacinis žaismas, arba kaip kurti teisę be parlamento. *Jurisprudencija*. 2009, 2(116): 79–92.

10 Pasiūlymai Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 4, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 22, 38, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 51, 53, 54, 56, 57, 61, 65, 72 straipsnių, VI skyriaus ir priedo pakeitimo ir papildymo įstatymo projektui [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-12-01]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=269041&p_query=&p_tr2=>>.

Pav. Laikmenos

Teismo pateiktas aiškinimas, kurio pagrindu apmokestinamos visos laikmenos, nepriklausomai nuo jų paskirties, suteikia galimybę autorių teisių subjektams praturtėti be pagrindo – gauti mokesį, nors jų nuosavybe (autorių teisėmis) nebuvo pasinaudota ir žala jiems nebuvo padaryta.

Pažymėtina, kad laikmenų ir įrangos apmokestinimą ribojančios pozicijos laikosi bent dalis ES valstybių, taip pat ekonomistai¹¹ bei teisinė jurisprudencija ES valstybėse¹².

Apskritai kyla klausimų, ar Lietuvos Aukščiausiasis Teismas turėjo teisę aiškinti Informacinės visuomenės direktyvą, kadangi ES teisės aktų aiškinimas yra išimtinė ES teismų kompetencija. Teismas pažymėjo, kad „*aiškinant ir taikant šiuos nacionalinės teisės aktus būtina analizuoti ir atsižvelgti į Direktyvos 2001/29/EB nuostatas, nes remiantis Teisingumo Teismo 2006 m. liepos 4 d. sprendimu nacionalinė teisė turi būti aiškinama taip, kad ji atitiktų Bendrijos teisę ir kad būtų pasiektas Direktyvos 2001/29/EB numatytas rezultatas (2006 m. liepos 4 d. Sprendimo Adeneler, C-212/04, rink. I-06057, 108, 109, 111 punktai)*“, tačiau teismas neatsižvelgė į prieštarinę žemesnės instancijos teismų ir šalių aktualių Informacinės visuomenės direktyvos nuostatų aiškinimą ir neįgyvendino pareigos kreiptis į ESTT.

Pagal LR CPK 3 straipsnio 5 dalį teismas, kuriam taikant Europos Sąjungos teisės normas iškilo Europos Sąjungos teisės aktų aiškinimo ar galiojimo klausimas, kurį išnagrinėti būtina, kad sprendimas byloje būtų priimtas, turi teisę sustabdyti bylos nagrinėjimą ir kreiptis į kompetentingą Europos Sąjungos teisminę instituciją su prašymu

11 Lietuvos laisvosios rinkos instituto išvadas dėl kompensacinio mokesčio autoriams, 2006 m. [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-12-01]. <http://www.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/lrri_isvados_del_kompensacinio_mokescio_autoriams/3198>.

12 Hugenholtz, B.; Guibault, L.; van Geffen, S. The Future of Levies in a Digital Environment (Final Report). Institute for Information Law, Amsterdam University, March 2003 [interaktyvus]. [žiūrėta: 2010-12-01]. <<http://www.ivir.nl/publications/other/DRM&levies-report.pdf>>.

pateikti dėl to preliminarų nutarimą. Teismas, kuris yra galutinė instancija nagrinėjamoje byloje ir kuriam taikant Europos Sąjungos teisės normas iškilo Europos Sąjungos teisės aktų aiškinimo ar galiojimo klausimas, privalo prašyti kompetentingos Europos Sąjungos teisminės institucijos preliminaraus nutarimo Europos Sąjungos teisės aktų aiškinimo ar galiojimo klausimu.

Po ESTT *Padawan* bylos sprendimo nekyla abejonių, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas analizuojamame sprendime aiškindamas asmeniniam atgaminimui skirtos tuščios garso ir audiovizualinės laikmenos sąvoką rimtai klydo, be to, nesilaikė bendrųjų teisės aiškinimo taisyklių.

Lietuvos teisės doktrinoje vyrauja nuomonė, jog teisėkūra nėra specifinė teisės aiškinimo paskirtis. Prof. habil. dr. Alfonsas Vaišvila teigia¹³, kad „*Būtinybė kūrybiškai aiškinti norminį tekstą nekelia abejonių (be kūrybiškumo joks aiškinimas nėra įmanomas). Klausimas yra kitas – kaip toli gali siekti šis kūrybiškumas (teisėtos kūrybingumo apimties problema), kad juo nebūtų piktnaudžiaujama, nebūtų pernelyg išplečiama jo kompetencija, dėl kurios pats aiškinimas rizikuotų prarasti savo tapatybę ir virstų kita procedūrine kokybe – kontrabandine teisėkūra? Tai reiškia, kad kūrybiškumo aiškinant įstatymų tekstus neturėtų būti per daug, kad tuo „per daug“ nebūtų paneigiama autentiškoji teisinio aiškinimo paskirtis, pats aiškinimas neįsivogtų į įstatymų leidėjo kompetenciją, nesikėsintų į konstitucinį valdžių padalijimo principą. Svarbu pabrėžti, kad teisinio aiškinimo tikslas pirmiausia yra ne kurti naują elgesio taisyklę (teismų kūryba – ne taisyklė, o taisyklės išimtis), o atpažinti teisės reikalavimus konkrečiame įstatymo tekste ir atpažinus juos taikyti. Jei teismų vykdomas aiškinimas bet kada galėtų virsti savarankiška teisėkūra, tai būtų pažeistas valdžių padalijimo principas ir teismas pasikeltų virš suvereno – tautos ir parlamento arba su juo susilygintų. Teismų teisėkūra tik tiek teisėta, kiek skirta užpildyti teisinio reguliavimo spragas arba pašalinti tokio reguliavimo neapibrėžtumą. Priešingu atveju norminis tekstas būtų vertinamas, jo privalėjimo ribos nutrinamos, prasidėtų sunkiai valdoma teismų savivalė, kuri darytų teismų sprendimus neprognuojamus, sunkiai pagrindžiamus intersubjektinę reikšmę turinčiais argumentais, formuotų visuomenės teisinėje sąmonėje tam tikrą teisinę sumaištį ir galiausiai kėsintųsi į teisinės tvarkos apibrėžtumą bei žmogaus teisių saugą.“*

Kadangi teisiniai ginčai dėl laikmenų ir įrangos mokesčių labai tikėtini ir ateityje, teismai šį institutą privalo vertinti pirmiausia kaip autonominį ES teisės institutą (atitinkamai pripažįstant, kad tik ES teismai gali jį aiškinti) ir jokiū būdu neprisiimti savarankiškos teisėkūros funkcijos.

3. Jurisprudencija laikmenų ir įrangos mokesčio klausimu Lietuvoje

Lietuvoje šį klausimą iki šiol plačiau nagrinėjo trys mokslininkai – V. Mizaras (atstovaujantis konservatyviajai privalomos licencijos pozicijai), R. Šimašius (atstovaujantis liberaliajai-ekonominėi pozicijai) ir M. Kiškis (atstovaujantis epistemologinei pozi-

13 Vaišvila, A. Teisinis aiškinimas kaip teisės atpažinimas įstatymų kontekstuose. *Jurisprudencija*. 2006, 8(86): 7–17.

cijai). Paminėtina, kad šios trys ideologinės pozicijos yra suponuotos intelektualinės nuosavybės doktrinų, kuriomis vadovaujasi šie mokslininkai¹⁴, ir nėra autorinės ar originalios. Pozicijos yra pasidalijusios pagal ideologinius požymius ir iš esmės tapačios užsienio jurisprudencijos stovykloms laikmenų ir įrangos mokesčio klausimu. Pavyzdžiui, konservatyviajai privalomos licencijos pozicijai užsienyje atstovauja autorių teisių mokslininkai, pavyzdžiui, konservatyti Vokietijos civilistė Silke von Lewinski¹⁵, liberaliajai-ekonominei – Kembridžo universiteto profesorius William Cornish¹⁶, epistemologinei – Amsterdamo universiteto profesorius Berndt Hugenholtz¹⁷. Paminėtina, kad kitokių pozicijų Europos ir JAV autorių teisės moksle laikmenų ir įrangos mokesčių klausimu net ir nėra, todėl lietuviškos jurisprudencijos analizė šiuo klausimu puikiai atskleidžia bendrą diskursą dėl laikmenų ir įrangos mokesčių.

V. Mizaras laikmenų ir įrangos mokesčius prilygina atlyginimui už privalomą licenciją, kurią suteikia įstatymų leidėjas nustatydamas asmeninio atgaminimo apribojimus¹⁸. Ši pozicija nėra autorinė, ji iš esmės atitinka Vokietijoje susiformavusią laikmenų ir įrangos mokesčių tradiciją, kuri pirmą kartą nustatyta dar 1965 m. Komentuodamas mokesčio objektą V. Mizaras yra visuotinio apmokestinimo šalininkas, teigdamas, jog „atlyginami“ objektai – visos tuščios garso ir vaizdo ir garso analoginės ar skaitmeninės laikmenos. „*Atlyginimo tvarkos I skyriaus 2 dalies 2 pastraipoje reglamentuojama, kad asmeniniam atgaminimui skirta tuščia garso ir audiovizualinė laikmena yra bet kuris materialus objektas (garso ar vaizdo kasetė, kompaktinis diskas, minidiskas ir kita), paprastai naudojamas analoginiam ar skaitmeniniam garso ir (ar) vaizdo įrašui padaryti bet kuria garso ir (ar) vaizdą įrašančia įranga. Tai gali būti magnetinės garso ir (ar) vaizdo kasetės, optiniai (skaitmeniniai) diskai (CD, DVD, CD-R/ Rw, DVD-R/+R, DVD-RW/+RW, Blue-ray diskai), daugkartinio įrašymo atminties kortelės (angl. flash) ir diskai, daugkartinio įrašymo informacijos laikmenos su USB, Firewire ar panašia jungtimi ir kitos laikmenos. Tiek ATGTĮ 20 straipsnio 3 dalies norma, tiek Atlyginimo tvarkos I skyriaus 2 dalies 2 pastraipos norma įtvirtina principą, kad į objektų, nuo kurių mokamas atlyginimas, sąrašą patenka visos laikmenos, skirtos atgaminti asmeniniais tikslais.*“ Be to, antrindamas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo interpretacijai *Trajektorijos* byloje V. Mizaras pabrėžia, jog „atlyginimo mokėjimo pareiga tenka ne asmenims, atgaminantiems kūrinį asmeniniams poreikiams, t. y. ne vartotojams, kurių naudai nustatytas toks autoriaus teisių apribojimas, o asmenims, kurie pateikia į rinką priemones, naudojamas tokiam atgaminimui. Preziumuojama, kad įvežamos tuščios garso ir audiovizualinės laikmenos paskirtis yra asmeniniam atgaminimui. Tai tam tikras socialinės pusiausvyros suradimo pavyzdys.“ Tokia interpretacija nesutampa su autoriaus nuomone ir yra netesinga dėl ankstesniame skyriuje minėtų priežasčių. V. Mi-

14 Kiškis, M. Intelektinės nuosavybės teisių doktrinos. *Teisė*. 2009, 73: 24–37.

15 von Lewinski, S. *Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacijoje visuomenėje tam tikrų aspektų derinimo komentaras*. Vilnius, 2001.

16 Cornish, W. *Intellectual Property: Omnipresent, Distracting, Irrelevant?* Oxford University Press, 2004.

17 Cr. Hugenholtz, B.; Guibault, L.; van Geffen, S., *supra* note 12.

18 Cf. Mizaras, V., *supra* note 8, p. 530–551.

zaro interpretacijos klaidingumą pagrindžia ir tai, kad ji buvo vienareikšmiškai paneigta ESTT *Padawan* byloje.

Vis dėlto V. Mizaras be kompromisų teigiamai vertina Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išvadas *Trajektorijos* byloje, teigdamas, jog „*Pirmosios instancijos teismo šioje byloje padarytos esminės klaidos buvo dvi: pirma, jis visiškai neišsiaiškino atlyginimo už tuščias laikmenas, kuris mokamas už nustatytą autorių teisių apribojimą, esmės ir funkcinės paskirties, antra, sąvoką „importuotojas“ aiškino pagal viešąją teisę – mokesčių teisę (t. y. Pridėtinės vertės mokesčio įstatymą). Ši teismo pozicija rodo, kad jis netiesiogiai atlyginimą už tuščias laikmenas prilygino valstybės nustatytam mokesčiui. Tai visiškai nepriimtina pozicija, nes Lietuvoje toks atlyginimas jau vien dėl to, kad jis mokamas ne valstybei, o teisių turėtojams, negali būti prilyginamas viešosios teisės nustatytiems mokesčiams. Šis atlyginimas yra atlygio už leidimą naudotis kūriniais juos atgaminant asmeniniais tikslais specifinė forma.*“ Kaip minėta, laikmenų ir įrangos mokesčio instituto sąsajos su viešąja teise (mokesčių teise) yra objektyvios, jos tiesiogiai pripažintos užsienio jurisprudencijoje, o netiesiogiai (sąvokos prasme) ir ESTT.

Dar viena V. Mizaro klaida yra prielaida, jog ES valstybės narės, nusprendusios nustatyti asmeninės kopijos apribojimą, tai privalo padaryti privalomąja licencija. Anot V. Mizaro, „*Iki Direktyvos priėmimo ES buvo tik trys valstybės, kuriose, minėta, nebuvo numatytas nei atgaminimo asmeniniais poreikiais apribojimas, nei, be abejo, tokiu atveju ir atlyginimas už atgaminimą: Liuksemburgas, Airija ir Jungtinė Karalystė. Pažymėtina, kad pagal Airijos autorių teisių įstatymą numatyti apribojimai atgaminant tyrimų ir asmeninių studijų tikslais (angl. fair dealing for the purpose of research or private study), tai iš esmės yra asmeniniai tikslai, tačiau atlyginimas už tai nebuvo numatytas. Jungtinėje Karalystėje, nors, kaip minėta, numatyta daug atgaminimo asmeniniam naudojimui atveju, kompensacijos institutas taip pat nebuvo numatytas, nors tokių mėginimų prieš priimant 1988 m. Copyright, dizainų ir patentų įstatymą būta, tačiau nugalėjo laikmenų gamintojų verslo interesai. Norvegijoje nuo 1982 m., kaip ir dabar Švedijoje, atlyginimas už atgaminimą asmeniniais tikslais yra reglamentuotas kaip mokestis, kuris mokamas į Kultūros ministerijos administruojamą fondą. Islandijoje atlyginimas už atgaminimą asmeniniais tikslais numatytas nuo 1984 metų. Atlyginimas už atgaminimą asmeniniais tikslais numatytas ir kitose valstybėse, pavyzdžiui, Šveicarijoje, Australijoje, JAV.*“ Deja, šioje analizėje yra ne mažiau kaip dvi ypač reikšmingos fakto klaidos. Pirma, Liuksemburgas yra viena iš dviejų ES valstybių, kuri tiek iki Direktyvos priėmimo, tiek po jo (taip pat ir šiuo metu) įgyvendina asmeninės kopijos apribojimą tuo pat metu nenustatydama jokios privalomosios licencijos. Be Liuksemburgo, asmeninės kopijos apribojimas be privalomosios licencijos yra nustatytas ir šiuo metu galioja Maltoje. Antra, kaip jau minėta, Australijoje laikmenų mokestis dar 1993 m. Australijos Aukščiausiojo Teismo sprendimu byloje *Australian Tape Manufacturers Association Ltd v. The Commonwealth of Australia* buvo pripažintas pažeidžiančiu Australijos Konstituciją, argumentuojant tuo, kad mokesčio pobūdžio rinkliava negali būti renkama privačių subjektų naudai. Šios fakto klaidos menkina kitais atžvilgiais ypač svarbų V. Mizaro mokslinį darbą.

Paminėtina, kad su kai kuriomis V. Mizaro įžvalgomis galima tvirtai sutikti. Jis teigia, jog „Palikti Vyriausybei nustatyti objektų sąrašą yra neteisinga ir dėl to, kad toks teisės aktas būtų lengviau pakeičiamas, darant įtaką tiek teisių turėtojams, tiek objektų gamintojams ar importuotojams bei valdžios institucijoms pataikaujant tokių interesų grupėms. Tai ypač aktualu, nes kompensacijos už atgaminimą asmeniniais tikslais mechanizmas ypač susijęs su verslo subjektų interesais, todėl, kaip rodo tiek kitų valstybių, tiek Lietuvos patirtis šio klausimo reguliavimo srityje, reguliavimas dažnai gali pakrypti į vieną arba kitą pusę, o pusiausvyrą, ypač nebrandžioje visuomenėje, rasti sudėtinga.“ Kaip minėta, laikmenų ir įrangos mokesčiai autorių teisėje turi aiškų mokestinį pobūdį (nors pats V. Mizaras ir teigia priešingai), todėl turi būti reguliuojami įstatymais, o ne įstatymų įgyvendinamaisiais teisės aktais. Tą aiškiai patvirtina ir analizuota Lietuvos Konstitucinio Teismo doktrina.

R. Šimašiaus pozicija¹⁹ yra santykinai radikaliausia, jis vienareikšmiškai pasisako prieš laikmenų ir įrangos mokesčius. „Lietuvoje apmokestinamos kompiuterinės laikmenos, o iš gautų pajamų finansuojami autoriai, kurių produkcija gali būti laikoma šiose laikmenose (kad gali būti ir nelaikoma arba laikoma autoriui sutikus, nekreipiamą dėmesio). [...] Prognozės liūdnos: ilgainiui teks pripažinti, kad architektas gali imti mokesť iš praeivių už tai, kad šie turi galimybę grožėtis jų kūriniu, dailininkai – apmokestinti švarų popierių, nes ant jo gali būti perkeltos jų idėjos, pieštukus bei rašiklius, kuriais galima kopijuoti vaizdus ar tekstus. Galiausiai teks apmokestinti žmogaus ausis, nes jos gali išgirsti svetimus kūrinius, akis – nes gali juos pamatyti, nosis – nes gali juos užuosti ir t. t.“ Paminėtina, kad bent iš dalies šie kurioziškai skambantys pasiūlymai yra įgyvendinami, pavyzdžiui, Lenkijoje jau šiuo metu 0,001 proc. nuo vertės mokesčio tarifu yra apmokestinamas popierius, o populiariausių A4 ir A3 formatų popieriaus autorinio mokesčio tarifą šiuo metu siūloma padidinti iki 1,5 proc.

R. Šimašiaus siūlymų priverstinę laikmenų ir įrangos mokesčių sistemą, kaip ir visą intelektualinę nuosavybės teisių sistemą, turėtų pakeisti sutartinio-prievolinio pobūdžio instrumentai. „Intelektinės nuosavybės siūlomus mechanizmus apsisaugoti nuo plagiatorių laisvai galėtų pakeisti kiti jau egzistuojantys ar dar būsiami teisiniai mechanizmai, visų pirma paremti sutartiniais, o ne tariamos nuosavybės santykiais, ir visuotinai priimtiniomis, o ne valdžios primestomis taisyklėmis. [...] Pavyzdžiui, kūrėjas, perduodamas savo bet kokioje laikmenoje užfiksuotą kūrinių, galėtų nustatyti, kaip šį perduodamą daiktą naudoti, ar galima daryti jo kopijas. Šių išipareigojimų realizavimas netaptų nei geresnis, nei blogesnis negu dabar. [...] Taip kūrėjas būtų saugomas, bet ne privilegijomis, atsigręžiančiomis prieš niekuo dėtus ir kūrėjų darbais visiškai nesidominčius žmones.“ Suvokdamas, kad tokie pasiūlymai Lietuvoje iki galo negali būti įgyvendinti iš esmės neperžiūrėjus Lietuvos tarptautinių išipareigojimų, konkrečiai dėl laikmenų ir įrangos mokesčių, R. Šimašius siūlo jų atsisakyti, remiantis *de minimis* žalos kriterijumi arba atsisakant asmeninio atgaminimo išimties – „ties posūkiu į brangiai mums visiems kainuojantį absurda vertėtų sustoti... Ypač tada, kai nei Europos Sąjunga, nei kiti „nenumaldomi“ veiksniai neverčia žengti tolyn. Pradžiai gal bent palikime neapmo-

19 Šimašius, R. Intelektinė (ne)nuosavybė ir jos grimasos. *Veidas*. 2004, 8: 42–43.

kestintas laikmenas.“ R. Šimašiaus pozicija autoriui daugeliu atžvilgių yra priimtina, ypač laikmenų ir įrangos mokesčių atžvilgiu, tačiau tuo pat metu būtina suvokti, jog tapatų rezultatą galima pasiekti ne kvestionuojant intelektinės nuosavybės teisių sistemą apskritai, o tiesiog suteikiant daugiau teisių patiems autoriams ar atlikėjams, taip pat teleologiškai aiškinant laikmenų ir įrangos mokesčių sistemos tikslus. Tą bent iš dalies padarė ESTT *Padawan* byloje.

Autoriaus pozicija dėl laikmenų ir įrangos mokesčių buvo išsakyta dar 2003 m. tyrime dėl Autorių teisių ir gretutinių teisių apribojimo, susijusio su kūrinių atgaminimu asmeniniais tikslais, kompensavimo mechanizmo įgyvendinimo pasekmių, kuriame autorius buvo vienas iš išorės ekspertų, o išplėtota vėlesniuose darbuose²⁰. Ją galima apibendrinti teigiant, jog laikmenų ir įrangos mokesčiai yra nesuderinami su „teisingos kompensacijos“ funkcine paskirtimi, kadangi nepagrįstai penalizuoja asmenis, kurie nesinaudoja asmeninio atgaminimo teisėmis (tarp jų verslo ir nevyriausybinis subjektus, viešojo administravimo subjektus), be to, yra nesuderinami su techninių apsaugos priemonių bei autorių teisių ir gretutinių teisių valdymo technologijų panaudojimu, taip pat su individualiu teisių administravimu, kas lemia dvigubą ar net apskritai nepagrįstą autorinio atlyginimo mokėjimą už intelektinės nuosavybės objektų panaudojimą. Galiausiai toks mokeskis, autoriaus nuomone, yra ekonomiškai neefektyvus, o jo praktinis realizavimas sukuria prielaidas piktnaudžiavimui ir rinkos iškrypimams.

Priešingai nei mano V. Mizaras, autoriaus nuomone, prezumpcija, jog visų laikmenų ar atgaminimo įrangos paskirtis yra kūrinių asmeniniam naudojimui atgaminimas, yra ne „socialinės pusiausvyros suradimo pavyzdys“, o kolektyvinio administravimo asociacijų komercinio intereso pergalės prieš viešąjį interesą pavyzdys. Šią autoriaus poziciją iš esmės patvirtino ESTT savo išvadose *Padawan* byloje.

4. ESTT *Padawan* sprendimo išvados ir jų reikšmė

Padawan byloje buvo pateiktas pirmasis sprendimas (iš trijų prašymų) ESTT išaiškinti „teisingos kompensacijos“ institutą pagal Informacinės visuomenės direktivą. Bylos šalys yra *Padawan SL* (įmonė, platinanti laikmenas ir įrangą Ispanijoje) ir *Sociedad General de Autores y Editores de España (SGAE)* (viena iš Ispanijoje veikiančių kolektyvinio administravimo asociacijų).

Ispanijos nacionalinės teisės aktuose nustatyta „*teisinga kompensacija už kopijavimą asmeniniam naudojimui*“, kuri reiškia, jog už knygų ar šiuo tikslu teisės aktais joms prilyginta forma paskelbtų kūrinių, taip pat fonogramų, videogramų ar kitų garso, vaizdo ar audiovizualinių laikmenų atgaminimą [...] mokėtina vienkartinė teisinga kompensacija. *Kompensacijos mokėtojai (skolininkai) – tai Ispanijoje įsteigti apmokestinamos įrangos, aparatų ar laikmenų gamintojai, veikiantys kaip komerciniai platintojai, bei asmenys, įsigyjantys įrangą, aparatus ar laikmenas už Ispanijos ribų, turėdami tikslą juos komerciškai platinti ar naudoti Ispanijoje.*

20 Kiškis, M. Intelektinės nuosavybės elektroninėje erdvėje ypatumai ir teisinis reglamentavimas. *Teisė*. 2009, 71: 41–52.

Pareiga mokėti kompensaciją atsiranda tokiomis aplinkybėmis:

- a) gamintojams – kai jie veikia kaip platintojai, o asmenims, kurie įsigyja įrangą, aparatų ir materialines laikmenas už Ispanijos teritorijos ribų, siekdami juos komerciškai platinti Ispanijoje, – kai skolininkas perleidžia nuosavybės teisę arba perduoda teisę valdyti kurį nors iš šių aparatų, įrangos ar materialinių laikmenų ar teisę jais naudotis;
- b) asmenims, kurie įsigyja įrangą, aparatų ir materialines laikmenas už Ispanijos teritorijos ribų, siekdami juos naudoti Ispanijoje, – jų įsigijimo momentu.“

Išnagrinėjęs bylą, Europos Sąjungos Teisingumo Teismas padarė iš esmės keturias išvadas:

- 1) Teisinga kompensacija turi būti aiškinama ir taikoma vienodai visoje ES; faktiškai tai reiškia, jog laikmenų bei įrangos apmokestinimas – mokesčio bazė – turės būti suvienodinta ES mastu;
- 2) Mokesčio tarifai turi būti pagrįsti konkrečiu žalos apskaičiavimu;
- 3) Mokesčių turi mokėti mažmenininkai (subjektai, platinantys laikmenas ir įrangą vartotojams), o ne didmenininkai, kurie Lietuvoje jį moka šiuo metu.
- 4) Laikmenų, skirtų neasmeniniams tikslams (pvz., verslo, valdžios, nevyriausybinių sektoriaus ir kitiems) apmokestinimas yra negalimas ir nesuderinamas su direktyva.

Pirmoji išvada grindžiama bendrosios rinkos apsauga nuo konkurencijos iškreipimų dėl valstybių narių teisės aktų skirtumų. ESTT pažymi, jog „teisingos kompensacijos“ parametrų variacijos iš esmės pažeistų Informacinės visuomenės direktyvos tikslą. „Teisingos kompensacijos“ sąvoka pripažinta autonomiška Sąjungos teisės sąvoka, kuri turi būti vienodai aiškinama visose valstybėse narėse, įvedusiose kopijavimo asmeniniam naudojimui išimtis, neatsižvelgiant į šioms valstybėms narėms pripažįstamą galimybę, laikantis Sąjungos teisės, be kita ko, tos pačios direktyvos apibrėžtų ribų, nustatyti šios teisingos kompensacijos formą, finansavimo ir surinkimo sąlygas bei dydį.

Antroji išvada grindžiama tuo, kad siekiant nustatyti šios kompensacijos dydį, kaip į „vertingą kriterijų“ reikia atsižvelgti į „galimą žalą“ autoriui dėl atitinkamo atgaminimo veiksmo. Taip pat pažymima, jog tais atvejais kai „žala <...> minimali“, mokėjimo pareiga gali neatsirasti. Taigi kopijavimo asmeniniam naudojimui išimtis turi būti susieta su „teisių turėtojams žalą kompensuojančia atlyginimo“ sistema. Teisinga kompensacija laikytina atlygiu už autoriaus patiriamą žalą. Taigi teisinga kompensacija būtinai turi būti apskaičiuojama remiantis saugomų kūrinių autoriams sukeltos žalos, įvedus kopijavimo asmeniniam naudojimui išimtis, kriterijumi.

Trečia išvada grindžiama tuo, jog žalą išimtinės atgaminimo teisės turėtojui sukelia asmuo, kuris savo asmeniniam naudojimui atgamina saugomą kūrinį, nepaprašęs išankstinio šio teisių turėtojo leidimo. Todėl iš principo šis asmuo turi atlyginti su šiuo atgaminimu susijusią žalą, prisidėdamas prie kompensacijos, kuri bus sumokėta šiam teisių turėtojui, finansavimo. Atsižvelgiant į praktinius sunkumus, kylančius siekiant nustatyti privačius naudotojus ir įpareigoti juos kompensuoti teisių turėtojams sukeltą žalą, taip pat turint omenyje aplinkybę, kad atskirai vertinant iš kiekvieno asmeninio

naudojimo galinti kilti žala gali pasirodyti esant minimali ir dėl to nesukelti mokėjimo pareigos, kad būtų finansuota teisinga kompensacija, valstybės narės gali įtvirtinti mokesčių už kopijavimą asmeniniam naudojimui, kurį mokėtų ne suinteresuoti privatūs asmenys, o subjektai, kurie privatiems asmenims platina skaitmeninio atgaminimo įrangą, aparatais ar laikmenomis ir teisiškai ar faktiškai suteikia juos šiuo tikslu privatiems asmenims arba teikia privatiems asmenims atgaminimo paslaugą.

Labai svarbu, kad galiausiai mokesčio našta tektų laikmenų ar įrangos kainą mokančiam privačiam naudotojui, nes būtent jis sukelia žalą.

Asmenys, kurie disponuoja skaitmeninio atgaminimo įrangą, aparatais ar laikmenomis ir teisiškai ar faktiškai suteikia šią įrangą šiuo tikslu privatiems asmenims arba teikia jiems atgaminimo paslaugą, yra teisingos kompensacijos finansavimo skolininkai, jeigu jie turi galimybę perkelti realią šio finansavimo našta privatiems naudotojams.

Galima ketvirta išvada grindžiama tuo, jog mokesčio už kopijavimą asmeniniam naudojimui taikymas skaitmeninio atgaminimo įrangai, aparatams ir laikmenoms būtinai turi būti susijęs su jų naudojimu kopijuoti asmeniniam naudojimui. Todėl mokesčio už kopijavimą asmeniniam naudojimui taikymas absoliučiai visų rūšių skaitmeninio atgaminimo įrangai, aparatams ir laikmenoms, įskaitant atvejus, kai juos įgyja ne fiziniai asmenys akivaizdžiai kitiems tikslams nei kopijuoti asmeniniam naudojimui, nėra suderinamas su Direktyvos 2001/29 5 straipsnio 2 dalimi.

Jeigu nagrinėjama įranga buvo perduota fiziniams asmenims privačiai naudoti, nebūtina įrodyti, kad jie šia įranga iš tiesų darė kopijas asmeniniam naudojimui ir taip faktiškai sukėlė žalą saugomo kūrinio autoriui. Šių fizinių asmenų atveju daroma teisinga prielaida, kad jie visiškai pasinaudos tokiu įrangos suteikimu, t. y. jie linkę panaudoti visas šios įrangos funkcijas, įskaitant atgaminimo galimybę.

Ši prezumpcija koreliuoja su ankstesniu Teisingumo Teismo sprendimu, kad autorių teisės požiūriu reikia atsižvelgti į paprasčiausią galutinio naudotojo, nagrinėtu atveju – viešbučio kliento, galimybę, naudojant viešbučio suteiktą televizorių ir televizijos signalą, žiūrėti transliuojamus kūrinius, o ne į tai, ar šie klientai iš tiesų naudojami tokia prieiga (2006 m. gruodžio 7 d. Sprendimo SGAE, C-306/05, Rink. p. I-11519, 43 ir 44 punktai).

Šis sprendimas Lietuvai yra svarbus tuo, kad jis paneigia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išvada 2008 m. *LATGA-A v. UAB „Trajektorija“* byloje. Kaip minėta, šioje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nustatė prezumpciją, kad laikmenų apmokestinimas autoriniais mokesčiais turi būti taikomas visoms laikmenoms, nepriklausomai nuo tikslų, kuriems tos laikmenos yra panaudojamos, kurių ESTT akivaizdžiai paneigė. Verta dar kartą paminėti, jog pats Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad „*aiškinant ir taikant šiuos nacionalinės teisės aktus būtina analizuoti ir atsižvelgti į Direktyvos 2001/29/EB nuostatas*“. Pagaliau sulaukus kompetentingo ESTT Informacinės visuomenės direktyvos aiškinimo, akivaizdu, jog Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ir jo pozicijai antrinantis V. Mizaras suklydo interpretuodami laikmenų ir įrangos mokesčių funkcinę esmę.

5. Laikmenų ir įrangos mokesčių perspektyva po *Padawan* bylos

Nėra abejonų, kad ESTT *Padawan* sprendimas yra vienas reikšmingiausių autorių teisės posūkių ES per pastarąjį dešimtmetį. Iš esmės iki šio sprendimo autorių teisių reguliavimas aiškiai plėtė autorių teises šių teisių turėtojų naudai. Šis sprendimas bene pirmasis, kuriame ESTT atsigrėžė į pusiausvyros tarp autorių teisių turėtojų ir visuomenės paieškas. ESTT *Padawan* sprendimo visapusiškas įvertinimas kol kas yra šiek tiek ankstyvas, kadangi, kaip jau minėta, ESTT nagrinėjamos dar dvi bylos, tiesiogiai susijusios su laikmenų ir įrangos mokesčiais, t. y. *Entidad de Gestión de Derechos de los Productores Audiovisuales (EGEDA) v. Magnatradings SL* (byla Nr. C-387/09) bei *Stichting de Thuisakopie v. Opus Supplies Deutschland GmbH* (byla Nr. C-462/09). Šių bylų rezultatas arba įtvirtins posūkį ES autorių teisės politikoje, arba jį apribos. Labai tikėtina, kad šiose bylose ESTT papildomai išaiškins kai kurias *Padawan* sprendimo nuostatas. Bet koku atveju diskusija dėl autorių teisių ir ypač laikmenų ir įrangos mokesčių reguliavimo įgys naują pagreitį.

Artimiausioje ateityje *Padawan* sprendimas iškels į pirmą planą laikmenų ir įrangos mokesčių vienodinimo klausimą Europos Sąjungoje. Ypač svarbu, kad ESTT *Padawan* sprendime pažymėjo, jog esami įrangos ir laikmenų apmokestinimo skirtumai ES valstybėse narėse yra nepriimtini ir iš esmės iškraipo bendrąją rinką. Būtina vienodinti tiek mokesčio bazę (už kokias laikmenas ir įrangą yra mokamas mokestis), tiek mokesčio tarifą (procentiniai tarifai, absoliutūs dydžiai ar jų kompleksas).

ESTT sprendimas *Padawan* byloje taip pat yra proga naujai įvertinti asmeninio atgaminimo išimties poreikį ir mokesčio reikalingumą apskritai. ESTT *Padawan* sprendime paliko tris galimybes valstybėms narėms netaikyti specialaus ar atskiro mokesčio, t. y. iš esmės pakartojo Informacinės visuomenės direktyvos nuostatas:

- 1) Jeigu nenustatoma asmeninio atgaminimo išimtis;
- 2) Tais atvejais, kai teisių turėtojai kokia nors kita forma jau yra gavę atlyginimą, pavyzdžiui, licencinio mokesčio dalį;
- 3) Tais atvejais, kai žala teisių turėtojui yra minimali.

Tolesnės diskusijos dėl laikmenų ir įrangos mokesčio ir asmeninio atgaminimo išimties turėtų remtis žalos autoriams apskaičiavimu. Paminėtina, kad beveik kasmet nuo 2003 m. autorius ir kiti ekspertai, mokesčio mokėtojai bei vartotojų organizacijos mūsų šalies Kultūros ministerijai siūlė atlikti tokį tyrimą ir pagal jį nustatyti mokesčio bazę bei tarifus, tačiau Kultūros ministerija šį siūlymą iš esmės ignoravo. Šiuo požiūriu itin svarbu, jog ESTT savo sprendime tiek motyvacinėje, tiek rezoliucinėje dalyje vienareikšmiškai nurodo, kad „teisinga kompensacija būtinai turi būti apskaičiuojama remiantis saugomų kūrinių autoriams sukeltos žalos kriterijumi“. ESTT įsakmus nurodymas „apskaičiuoti“ žalą yra gana retas ESTT jurisprudencijoje ir turėtų būti suprantamas vienareikšmiškai. Tuo atveju, jeigu apskaičiavus asmeninio atgaminimo išimties žalą autoriams paaiškėtų, jog ji yra minimali, šiuo metu Lietuvoje taikomi mokesčiai laikmenoms (ATGTĮ 20 str. 3–6 d.) gali būti naikintini, nepaliekiant ATGTĮ 20 str. 1–2 dalyse nustatytos asmeninio atgaminimo išimties esmės. Jeigu žala pasirodytų didelė,

tuomet turi būti rimtai svarstomas klausimas dėl asmeninio atgaminimo išimties taikymo tikslingumo Lietuvoje.

LATGA-A ir Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos tyrimų duomenimis, apskritai kūrinius asmeniniais tikslais atgamina iki 30 proc. vartotojų²¹. Šiuose tyrimuose atgaminimas apima ir neteisėtą kūrinių atgaminimą – piratavimą (primintina, kad individualių vartotojų kompiuterių programų ir audiovizualinės produkcijos piratavimas siekia 80–90 proc.) bei savų kūrinių atgaminimą – visa tai reiškia, kad asmeninio atgaminimo kopijos teise teisėtų kūrinių egzempliorių atžvilgiu pagal ATGTĮ 20 straipsnį Lietuvos vartotojai iš esmės nesidaudoja. Primintina ir tai, kad dalis kūrinių, pavyzdžiui, audiovizualiniai kūriniai, platinami DVD ar Blue-Ray laikmenose, apskritai negali būti atgaminti asmeniniams tikslams dėl visuotinai taikomų techninių apsaugos priemonių. Tai kelia rimtų abejonių dėl ATGTĮ 20 straipsnio 1–2 dalyse nustatytos asmeninio atgaminimo išimties visuomeninio naudingumo ir reikalingumo, t. y. ar išimtis yra nustatyta dėl to, kad ji vartotojams reikalinga, vartotojai ja naudojasi savišvietos ir kt. tikslais, ar ji yra nominali ir viso labo pretekstas taikyti laikmenų ir įrangos mokesčius Lietuvoje.

Dviejose ES valstybėse – Liuksemburge ir Maltoje – pasinaudojant Informacinės visuomenės direktyvoje palikta galimybe yra leidžiama asmeninio atgaminimo išimtis, nenustatant jokių specialių laikmenų ir įrangos mokesčių. Toks reglamentavimas grindžiamas tuo, kad žala autoriams dėl asmeninio atgaminimo yra nedidelė, be to, už teisę atgaminti kūrinių vartotojas iš esmės jau sumoka įsigydamas teisėtą kūrinių egzempliorių. Kitos ES valstybės – Didžioji Britanija ir Airija, kurios autorių teisių įstatymuose tiesiogiai nenustato asmeninio atgaminimo išimties ir atitinkamai netaiko laikmenų ir įrangos mokesčių, išties leidžia bent dalinį asmeninį atgaminimą, pavyzdžiui, leidžiamas laikinas transliacijų atgaminimas velėsnės perklausos ar peržiūros tikslais (*time shifting*).

Verta turėti omenyje, jog teisė atgaminti kūrinių asmeniniais tikslais nėra nauja ir iš esmės egzistavo nuo pat modernių autorių teisių atsiradimo. Ši teisė yra įtvirtinta Berno konvencijoje, ji pateisinama kaip sąžiningas naudojimas (*fair use*) bendrosios teisės tradicijos valstybėse. Tai reiškia, jog jos žala yra iš esmės įskaiciuota į legalaus kūrinių egzemplioriaus kainą, todėl *de facto* teisę atgaminti kūrinių kelis kartus vartotojas įgyja įsigydamas teisėtą kūrinių egzempliorių. Tokia praktika yra pripažinta ir įsitvirtinusi kompiuterių programų versle, nors pagal įstatymus asmeninio atgaminimo teisė į kompiuterių programas išvis neprivaloma. Pavyzdžiui, populiariausių *Microsoft* darbaltalio programų licencijose leidžiama atgaminti (instaliuoti) 3 programos kopijas, pavyzdžiui, nešiojamajame kompiuteryje ir namų kompiuteryje.

Neturi būti ignoruojama ir tai, kad per pastaruosius dešimtmečius autorių teisės ir gretutinės teisės buvo tik plečiamos, pamirštant apie visuomenės ir vartotojų teises (geriausias to pavyzdys – autorių teisių galiojimo pratęsimas net 20 metų). Primintina, jog autorių teisės nėra savitikslės – visuomenė suteikia joms teisinę apsaugą mainais į

21 *Spinter* tyrimai 2008 m. Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos užsakymu atliktas tyrimas „Visuomenės nuomonės tyrimas dėl audiovizualinių ar fonogramose įrašytų kūrinių atgaminimo asmeniniais tikslais“; *Spinter* tyrimai 2010 m. LATGAA užsakymu atliktas tyrimas apie kūrinių atgaminimo asmeniniais tikslais mastą Lietuvoje [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-12-01]. <<http://www.muza.lt/index.php?2-11590697>>.

galimybę laisvai pasinaudoti kūriniais teisių galiojimo terminams pasibaigus ir galimybę naudotis kūriniais nekomerciniams tikslams teisių galiojimo laikotarpiu, kadangi tik taip įmanoma nauja kūryba, mokslo ir kultūros plėtra.

Atskira laikmenų ir įrangos mokesčių, jeigu jie vis dėlto išliktų, vienodinimo kryptis yra mokesčio mokėtojų – subjektų – reforma, kurią ESTT atskirai išskyrė *Padawan* sprendime. Mokesčio subjektų – mokėtojų – atžvilgiu ESTT iš esmės parėmė jau anksčiau paties autoriaus siūlytą mintį, jog mokestį turėtų mokėti subjektai, kurie tenkina dvi sąlygas:

- 1) Šie subjektai privatiems asmenims platina skaitmeninio atgaminimo įrangą, aparatus ar laikmenas arba suteikia juos šiuo tikslu privatiems asmenims arba teikia privatiems asmenims atgaminimo paslaugą;
- 2) Šie subjektai turi galimybę perkelti realią šio mokesčio finansavimo našlą privatiems naudotojams.

Asmenys, kurie disponuoja skaitmeninio atgaminimo įranga, aparatais ar laikmenomis ir teisiškai ar faktiškai suteikia šią įrangą šiuo tikslu privatiems asmenims arba teikia jiems atgaminimo paslaugą, yra teisingos kompensacijos finansavimo skolininkai, jeigu jie turi galimybę perkelti realią šio finansavimo našlą privatiems naudotojams.

Šiuo metu Lietuvoje mokėjimo pareiga yra nustatyta asmenims, kurie įveža ir pirmą kartą parduoda laikmenas Lietuvoje (t. y. iš esmės didmenininkams). Didmenininkai neparduoda laikmenų tiesiogiai privatiems asmenims ir turi ribotas galimybes perkelti realią šio mokesčio finansavimo našlą galutiniams vartotojams privatiems asmenims. Autoriaus nuomone, ESTT turėjo omenyje mokesčio naštos perkėlimą į mažmeninį lygį. Tik mažmenininkas realiai disponuoja laikmenomis ir įranga privatiems asmenims ir tik mažmenininkas turi visas galimybes perkelti mokesčio našlą privatiems asmenims (t. y. įskaičiuoti mokesčio sumą į galutinę vartotojo kainą). Pastaruoju atžvilgiu svarbus ir vartotojų organizacijų keliamas reikalavimas, kad autorių mokesčių sumos būtų aiškiai išskirtos vartotojo kainoje (panašiai kaip ir PVM sumos).

Mokesčio perkėlimo į mažmeninį lygį oponentai dažniausiai išsako du argumentus, neva:

- 1) mokesčio administravimo sąnaudos gerokai išaugo;
- 2) mažmeninis verslas patirs didelių nuostolių dėl būtinybės keisti apskaitos sistemas.

Šie argumentai savo esme yra populistiniai, nėra pagrįsti ekonomine analize, be to, jie nepaneigia tos aplinkybės, kad laikmenų ir įrangos mokesčių taikymas mažmeninėje prekyboje yra funkciškai teisingesnis „teisingos kompensacijos“ mechanizmas. Mokesčio administravimo sąnaudos mažmeninėje prekyboje turėtų faktiškai sumažėti, o ne išaugti, kadangi absoliuti dauguma mažmeninės prekybos vietų turi sutartis su kolektyvinio administravimo asociacijomis dėl kūrinių viešo retransliavimo (muzikinio fono). Tuo tarpu visos esamos apskaitos sistemos iš esmės numato papildomų ir dvejopų tarifų taikymą. Tą puikiai iliustruoja 2008–2010 m. mokesčių (tarp jų ir pagrindinio PVM tarifo bei PVM lengvatų) reformos tiek Lietuvoje, tiek kitose ES šalyse, kurias verslas įgyvendino be didesnių sunkumų. Paminėtina, kad mažmeninės prekybos apskaitos

sistemos yra dar labai pritaikytos tokiems mokesčiams dėl juose įdiegto daugialypės kainodaros ir nuolaidų apskaitos funkcionalumo.

Nors mokesčio perkėlimas į mažmeninį lygį neišsprendžia visų mokesčio sukurtų iškraipymų, pavyzdžiui, išlieka apmokestinimas laikmenoms, kurios iš viso nenaudojamos kūriniais atgaminti, tačiau mokesčio mokėjimo pareigos perkėlimas mažmenininkams turėtų papildomų esminių privalumų.

Pirma, iš esmės neliktų sudėtingai įgyvendinamo mokesčio išimčių poreikio. Šiuo metu siūlomame ATGI projekte numatyta, kad mokestis turėtų būti gražinamas, jeigu apmokestinami objektai yra įsigijami „profesionalioms reikmėms“, kuriomis laikomos „transliuojančių organizacijų ir asmenų, tiražuojančių audiovizualinius kūrinius ir fonogramose įrašytus kūrinius ar gretutinių teisių objektus audiovizualinių kūrinių ir fonogramų gamintojams, reikmės, susijusios su kūriniais ar gretutinių teisių objektų įrašymu, bei asmenų, kurie tuščias laikmenas ir įrenginius įgyja kitiems tikslams, nei kūrinių atgaminimas asmeniniais tikslais (visuomenės saugumo, viešojo administravimo, mokslinių tyrimų), reikmės“. Pagal *Padawan* sprendimą „profesionalių reikmių“ sąvoka nebetenka prasmės, vietoj jos turėtų būti vartojama „reikmių, nesusijusių su privačiu atgaminimu“ sąvoka, į kurią *expressis verbis* turėtų būti įtrauktos bendrosios verslo ir nevyriausybinių organizacijų reikmės. Įgyvendinus apmokestinimą laikmenų ir įrangos mokesčiais mažmeniniu lygiu, „reikmių, nesusijusių su privačiu atgaminimu“ išimties taikymas būtų apskritai neaktualus, kadangi iš subjektų ne fizinių asmenų, kurie laikmenas ir įrangą įsigyja „reikmėms, nesusijusioms su privačiu atgaminimu“, mokestis apskritai net nebūtų renkamas.

Antra, kaip jau minėta, mokesčio administravimo sąnaudos turi galimybes sumažėti, kadangi mokestį galima būtų administruoti per tą pačią infrastruktūrą kaip ir muzikos retransliavimo mokesčiai.

Trečia, mokesčio sistemoje sumažėtų piktnaudžiavimo ir mokesčio slėpimo atvejų, kurie šiuo metu yra paplitę formaliai perparduodant laikmenas per trečiąsias šalis, manipuliuojant jų verte arba tiesiog nepateikiant duomenų apie parduodamas laikmenas. Paminėtina, kad mokesčio administratorius (LATGAA) šiuo metu iš esmės neturi veiksmingų priemonių priversti laikmenų įvežėją Lietuvoje deklaruoti visas įvežamas laikmenas realia verte ir patikrinti, ar deklaruoti duomenys yra teisingi. Tai sukurtų prielaidas tiek sąžiningam verslui šioje srityje, tiek paskatintų konkurenciją, o tai vertintina vienareikšmiškai teigiamai.

Galiausiai mokestis, mokamas mažmeniniu lygiu, padėtų vartotojams suvokti tiek šio mokesčio buvimą, tiek jo reikšmę.

Išvados

Nepaisant įvairių išsakytų nuomonių teisės moksle, Lietuvos teismų praktika iš esmės nukrypo nuo ES Informacinės visuomenės direktyvoje nustatyto „teisingos kompensacijos“ instituto funkcinės paskirties ir teisių turėtojų bei visuomenės interesų

pusiausvyros. Pusiausvyra tarp teisių turėtojų ir visuomenės interesų šiuo metu yra iškreipta pirmųjų naudai.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išvadas 2008 m. *LATGA-A v. UAB „Trajektorija“* byloje ir jam antrinančių mokslininkų nuomones, kad laikmenų apmokestinimas autoriniais mokesčiais turi būti taikomas visoms laikmenoms, nepriklausomai nuo tikslų, kuriems tos laikmenos yra panaudojamos, be to, ši mokesčių mokėti turi visi asmenys, įvežantys laikmenas į Lietuvą, nepriklausomai nuo to, iš kur laikmenos yra įvežamos ir ar jos vėliau bus parduodamos vartotojams, Europos Sąjungos Teisingumo Teismas *Padawan* sprendimu visiškai paneigė.

ESTT *Padawan* sprendimas yra proga naujai įvertinti asmeninio atgaminimo išimties poreikį ir mokesčio reikalingumą apskritai, kadangi tyrimai ir analizė rodo, jog ši išimtis yra nominali ir vartotojai ja faktiškai nesinaudoja. Be to, mokesčių išlikimas ar juo labiau plėtra turėtų remtis konkrečiu žalos autoriams apskaičiavimu – tą įsakmiai nurodo ESTT.

Viena iš pagrindinių ESTT nubrėžtos gairės – laikmenų ir įrangos mokesčių vienodinimo ES – kryptį gali būti mokesčio mokėtojų – subjektų – reforma, perkeliant mokesčio našta į mažmeninį lygį. Mokesčio mokėjimas mažmeniniu lygiu ne tik yra teisingesnis interesų pusiausvyros ir žalos atlyginimo naštos prasme, bet ir leistų efektyvinti mokesčio administravimą.

Atsižvelgdami į šiuo metu Lietuvoje jau pradėtas įstatymų dėl laikmenų ir įrangos apmokestinimo reformos leidybos procedūras, turime galimybę nedelsdami įgyvendinti ESTT *Padawan* sprendimą, kuris yra naudingas tiek Lietuvos verslo konkurencingumui ES bendrojoje rinkoje, tiek atkuriant teisių turėtojų ir visuomenės interesų pusiausvyrą.

Literatūra

- Cornish, W. *Intellectual Property: Omnipresent, Distracting, Irrelevant?* Oxford University Press, 2004.
- Europos Komisijos tyrimas dėl laikmenų apmokestinimo bendrojoje rinkoje [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-12-15]. <<https://circabc.europa.eu/faces/jsp/extension/wai/navigation/container.jsp>>.
- Fitzgerald, B. F. *Unjust Enrichment As A Principle of Australian Constitutionalism*. Queensland University of Technology EPrint, 1995 [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-12-15]. <<http://eprints.qut.edu.au/7414/1/unjust31.pdf>>.
- Hugenholtz, B.; Guibault, L.; van Geffen, S. *The Future of Levies in a Digital Environment* (Final Report). Institute for Information Law, Amsterdam University, March 2003 [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-12-15]. <<http://www.ivir.nl/publications/other/DRM&levies-report.pdf>>.
- Kiškis, M. Intelektinės nuosavybės elektroninėje erdvėje ypatumai ir teisinis reglamentavimas. *Teisė*. 2009, 71: 41–52.
- Kiškis, M. Intelektinės nuosavybės teisių doktrinos. *Teisė*. 2009, 73: 24–37.
- Mikelėnas, V. Interpretacinis žaismas, arba kaip kurti teisę be parlamento. *Jurisprudencija*. 2009, 2(116): 79–92.
- Mizaras, V. *Autorių teisė* (1 tomas). Justitia: Vilnius, 2008.

Netanel, N. W. Impose a noncommercial use levy to allow free peer-to-peer file sharing. *Harvard Journal of Law & Technology*. 2003, 17(1): 1–85.

Šimašius, R. Intelektinė (ne)nuosavybė ir jos grimasos. *Veidas*. 2004, 8: 42–43.

Vaišvila, A. Teisinis aiškinimas kaip teisės atpažinimas įstatymų kontekstuose. *Jurisprudencija*. 2006, 8(86): 7–17.

von Lewinski, S. *Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų derinimo komentaras*. Vilnius, 2001.

PERSPECTIVE FOR COPYRIGHT LEVIES (COMPENSATION FOR AUTHORS AND NEIGHBOURING RIGHTS HOLDERS FOR PRIVATE COPYING) AFTER EUCJ PADAWAN DECISION

Mindaugas Kiškis

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *The article investigates the discourse on the media and equipment levies (compensation to authors and related rights holders for the personal copying—copyright levies) in Lithuania, the European Union and some other countries. The article thoroughly considers the nature of copyright levies, premises for establishing the levy system, as well as purposes of such system (functional rationale). Provisions of the EU Directive 2001/29/EC on the harmonization of certain aspects of copyright and related rights in the information society, as well as the Lithuanian legislation pertaining to copyright levies are thoroughly analyzed. Scholarly work on the topic in Lithuania is reviewed and assessed. It is discovered that scholarly positions are separated along the ideological divisions of intellectual property law, and are generally representative of the general doctrinal approach to intellectual property. Conservative classical approach understands levies as the compensation for statutory license, while liberal and epistemic approach considers levies detrimental to the creative society, socially unjust and serving one specific interest group at the expense of society at large. It is also concluded from the analysis, that theoretical approach to levies in Lithuania is not original and rather representative of the academic debate on the matter in Europe. Specific peculiarity in Lithuania is the notable Supreme Court case law (Trajektorija case), which extensively deals with the nature and scope of copyright levies.*

The European Commission identifies copyright levies as one of the key reform areas in copyright law. It is also closely related to collective administration of copyright, another reform area. In Lithuania, as well as many other European countries, there are pending legislative proposals on significant extension of the copyright levy system. Newest decision of the European Union Court of Justice in the Padawan case has introduced urgency to the matter, as well as significant new considerations on the possible scope of the levies. Main conclusion of the Padawan case is that the indiscriminate application of the levy, in particular with respect

to digital reproduction equipment, devices and media not made available to private users and clearly reserved for uses other than private copying, is incompatible with the Directive. This effectively means that copyright levies shall be collected only on media and equipment, which is sold to consumers. In Lithuania the matter was subject to notable case law in the 2008 Supreme Court case of *LATGAA v. Trajektorija*, which provided rather controversial interpretation of the EU Directive, which is now in direct conflict with the Padawan interpretation. Moreover, two additional cases directly related to copyright levies are pending in the European Union Court of Justice.

The article provides an analysis of the Padawan case conclusions, as well as review of considerations for future reform of the levy system. Two possible reform directions are identified—restriction of the private copy rights and abolition of the levy system, as well as imposing the levies at the retail level. Both options are more socially acceptable than the current all embracing levies. A third way may be a system of exceptions, where levies may be reimbursed for non-private users, along with the thorough review of the tariffs and levy base, based on the calculation of harm caused to authors of protected works by the introduction of the private copying exception. For Lithuania, where the existing research suggests a very small harm, abolition of the levy system may be the opportunity to increase competitiveness, hence a preferred way of action in reforming the levy system.

Keywords: *copyright, copyright exceptions, private copying, fair compensation, copyright levies.*

Mindaugas Kiškis, Mykolo Romerio universiteto Socialinės informatikos fakulteto Elektroninio verslo katedros profesorius. Mokslinių tyrimų kryptys: technologijų teisė, technologinio verslo teisė, intelektinė nuosavybė, inovacijos ir verslumas.

Mindaugas Kiškis, Mykolas Romeris University, Faculty of Social Informatics, Department of Electronic Business, Professor. Research interests: technology law, technology business law, intellectual property, innovation and entrepreneurship.